

ФЕНОМЕН СВОБОДИ В АТЕЇСТИЧНОМУ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМІ (Ж.-П. САРТР ТА А. КАМЮ)

Конев О. С.

магістрант

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Феномен свободи в атеїстичному екзистенціалізмі Ж.-П. Сартра та А. Камю розкривається через багатогранну взаємодію між свободою, відповідальністю та абсурдом. Сартр визначає свободу як фундаментальну характеристику людського буття. Вона не є привілеєм або даром, а радше тягарем, адже кожен вибір людини несе за собою відповідальність за наслідки та формує її автентичність. Свобода, за Сартром, полягає у здатності людини створювати власні цінності та сенси у світі, який позбавлений об'єктивного значення. Така позиція робить людське існування радикально автономним, але водночас загострює відчуття тривоги перед безмежними можливостями вибору [2, с. 206].

А. Камю, доповнюючи ідеї Сартра, акцентує увагу на концепції абсурду. Він описує абсурд як конфлікт між людським прагненням до сенсу і байдужістю світу. Однак саме в прийнятті цього абсурду Камю бачить початок справжньої свободи. Людина, яка усвідомлює безглуздість буття, звільняється від ілюзій і стає здатною творити власні життєві принципи, не спираючись на зовнішні авторитети чи метафізичні концепти. У цьому контексті свобода Камю – це виклик, який вимагає активної боротьби з абсурдністю світу [6, с. 112].

А.Р. Бурий досліджує відображення екзистенціалістських ідей у кінематографі, наголошуючи на тому, що візуальні образи та метафори у фільмах відіграють важливу роль у передачі складних філософських концептів. Екзистенціалістські теми, такі як свобода, абсурд і пошук сенсу, часто знаходять своє втілення у внутрішньому конфлікті головних героїв. Наприклад, герої, зображені в умовах соціальної ізоляції або моральних дилем, стикаються з потребою прийняття власної відповідальності за вибір, навіть якщо цей вибір відбувається у світі, де відсутні об'єктивні моральні орієнтири. Бурий підкреслює, що кінематограф як засіб мистецтва не тільки ілюструє ці концепції, але й активізує емоційне залучення глядачів, дозволяючи їм

на інтуїтивному рівні зрозуміти складність екзистенційних переживань. У фільмах, на думку автора, абсурд часто виявляється через сюжети, де герої намагаються знайти сенс у світі, що опирається будь-яким спробам його раціонального пояснення. Таким чином, кінематограф стає потужним інструментом популяризації екзистенціалістської філософії, роблячи її доступною для широкої аудиторії через використання символіки, метафор і драматичних сюжетів [1, с. 18].

І. Вегеш у своєму дослідженні розглядає свободу в екзистенціалістській філософії Ж.-П. Сартра як практичний феномен, який реалізується в умовах масового суспільства. Він акцентує увагу на тому, що соціальні структури, зокрема стереотипи, очікування та рольові моделі, створюють обмеження для індивідуальної свободи. Однак, за Сартром, свобода не є просто теоретичною категорією або ідеалом, вона проявляється у здатності людини долати ці обмеження, створювати власну систему цінностей і діяти відповідно до них. Вегеш підкреслює, що навіть у суспільстві, яке прагне уніфікувати поведінку людей, особистість може зберігати автентичність, здійснюючи вибір, який відображає її справжню сутність. Свобода, таким чином, постає як постійна боротьба з зовнішнім тиском, процес, у якому людина відкриває та реалізує своє істинне «Я». У цьому контексті, зауважує Вегеш, свобода не лише визначає людське існування, а й стає основою для його етичної відповідальності, оскільки кожне рішення, прийняте у стані свободи, формує не тільки особистість, але й навколишню соціальну реальність [2, с. 207].

Обидва дослідники сходяться на думці, що феномен свободи в екзистенціалізмі виходить далеко за межі індивідуального вибору, включаючи складні взаємозв'язки між особистістю та суспільством, між внутрішніми прагненнями та зовнішніми обмеженнями. У цих умовах свобода виступає не лише як теоретична ідея, але й як практичний виклик, що вимагає від людини активної позиції та усвідомлення своєї відповідальності за кожен життєвий вибір.

Б.А. Головка зазначає, що проблема людини в екзистенціалізмі пов'язана з усвідомленням радикальної свободи і необхідністю самостійно формувати власну життєву позицію. Це створює відчуття відчуження, але водночас відкриває можливість для самореалізації [4, с. 75]. Г.Й. Давиденко, Г.М. Стрельчук і Н.І. Гринчак розглядають розвиток літератури ХХ століття як засіб передачі екзистенціалістських ідей, зокрема тем свободи і відповідальності, що є центральними у творах Камю та Сартра [3, с. 210].

О.В. Громова аналізує феномен самотності в екзистенційному контексті, підкреслюючи, що самотність стає платформою для усвідомлення свободи, оскільки саме у відриві від зовнішніх впливів людина

досягає найбільшої автономії [5, с. 150]. А.О. Лузан у своєму посібнику звертає увагу на те, що свобода в екзистенціалізмі тісно пов'язана з моральною відповідальністю за свої дії, що значно підвищує вагу кожного вибору [8, с. 95].

В. Кондрашов акцентує увагу на взаємозв'язку літератури й кінематографа, зазначаючи, що екзистенціалістські ідеї, такі як свобода, часто знаходять відображення в художніх образах, які підсилюють емоційний вплив на глядача та дозволяють глибше зрозуміти філософські концепти [7, с. 115]. І. Ніколаєва додає, що екзистенціалізм, як філософія свободи, спрямований на розкриття людської особистості, дозволяючи індивіду усвідомити свою неповторність і незалежність навіть у світі, позбавленому вищих смислів [9, с. 123].

Таким чином, феномен свободи в атеїстичному екзистенціалізмі Ж.П. Сартра та А. Камю розкривається через призму філософських, літературних і візуальних форм, що дозволяє комплексно осмислити цей концепт у його онтологічному, етичному та естетичному вимірах.

Література:

1. Бурий А. Р. Методологія вивчення рецепції екзистенціалізму в образах західноєвропейського кіномистецтва. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2015. № 3. С. 16–20.

2. Вегеш І. Свобода людини і масове суспільство у філософії Ж.-П. Сартра. *Політичні постаті*. 2018. С. 205–211.

3. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гринчак Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : навч. посібник. К. : *Центр учбової літератури*, 2011. С. 432.

4. Головка Б. А. Проблема людини в екзистенціалізмі. *Філософська антропологія*. К. : Наукова думка, 1997. С. 70–139.

5. Громова О. В. Самотність як феномен в екзистенціальному і психоаналітичному дискурсі ХХ ст. : дис. канд. філос. наук: 09.00.05. Дніпро, 2021. С. 263.

6. Камю А. Чума. Париж : Галлімар, 2017. С. 368.

7. Кондрашов В. Майстри кіно про взаємозв'язок літератури й кінематографа. *Наукові записки*. 2012. № 111. С. 114–120.

8. Лузан А. О. Вступ до філософії : навч. посібник. Краматорськ : ДДМА, 2012. С. 136.

9. Ніколаєва І. Філософія екзистенціалізму як найбільш особистісно орієнтована течія ХХ століття. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософ.-політол. студії*. 2020. № 29. С. 120–125.